

daki merdivenlerle ulaşılmaktadır. Doğudaki mahfilin kible duvarında 1163 (1750) tarihini ve Yahyâ Paşa'nın adını veren çini tamir kitâbesi yer almaktadır. Bu tamirde yapının duvarlarının alt kısmına ahşap lambriler, bunun üzerine 1 m. yükseklikte çiniler kaplatılmış, çinilerde benzer motiflerin etrafı ince bordürlerle çevrelenmiştir. Pencere alınlıklarından yalnızca kuzeybatıdaki XVIII. yüzyıl çinileri mevcut olup diğerleri yok olmuştur. Yapının, üzeri taçlandırılmış mukarnas yaşmaklı mermer mihrabı orijinaldir. Etrafını çeviren iri rûmîli çini bordürle yazılı ve servili kandilli motifli üç parçadan oluşan diğer çiniler de ilk yapıdan kalmadır. Orijinal taş minber de çini kaplamalıdır. Bunların bir kısmı XV. yüzyıla ait çiniler olmakla birlikte aralarına XVIII. yüzyılda eklenenler de olmuştur. Vaktiyle caminin yanında sıbyan mektebi ve hazîre bulunmasına rağmen yalnızca bir kabir cami girişinin sol tarafında günümüze ulaşmıştır. Camiye akar olarak inşa edilmiş olan ve Küçük Hamam adıyla tanınan hamam ise faaliyetini vakıf mülkiyetinde sürdürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, A.DVN, nr. 123/39; BA, EV, nr. 11119, vr. 2; VGMA, nr. 739, s. 208-223, 243; Tercümesi VGMA, nr. 1767, s. 345-356; Selânikî, *Tarih* (İpşirli), I, 40; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 112; Hamza Güner, *Kütahya Camileri*, İstanbul 1969, s. 27-29; Ara Altun, "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", *Kütahya: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan*, İstanbul 1981-82, s. 242-247, 371-373; Mustafa Çetin Varlık, "XVI. Yüzyılda Kütahya Şehri ve Eserleri", *MÜTAD*, sy. 3 (1988), s. 198, 202; Mustafa Güler, "Kütahya Hisarbeyoğlu (Saray) Camii Vakıfı", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 4, Kütahya 2000, s. 226.

MUSTAFA GÜLER

SARÂ-YI CEDÎD

(سرای جدید)

Edirne'de XV. yüzyıl ortalarında inşasına başlanan ikinci saray.

Edirne'nin fethedilmesiyle birlikte şehirde Osmanlılar tarafından iki saray yaptırılmıştır. İlk sarayı daha çok devlet işlerinin görülmesi amacıyla I. Murad, Eski Saray (Sarây-ı Atık) adıyla Kavak Meydanı olarak da bilinen bugünkü Selimiye Camii'nin bulunduğu alanda inşa ettirmişti. İkincisinin, Yeni Saray (Sarây-ı Cedîd) ismiyle II. Murad tarafından 854 (1450) yılında Sarayıcı denilen, Tunca nehrinin ikiye ayırdığı ada üzerinde inşasına başlanmış, Fâtih Sultan Mehmed tarafından bir yıl sonra ta-

mamlanmıştır. Tunca Sarayı, Hünkâr Bahçesi Sarayı, Edirne Sarây-ı Hümâyunu, Edirne Sarây-ı Cedîd-i Âmiresi gibi isimlerle de anılan sarayın Üç Şerefeli Cami'nin mimarı Muslihuddin tarafından yapılmış olduğu düşünülmektedir. Geniş bir alan üzerinde kasırlar, daireler ve hizmet binalarından oluşan yapının etrafı yaklaşık 3 m. yüksekliğindeki duvarlarla çevrilirdi.

Günümüze çok azı ulaşan saray binaları hakkında eski fotoğraf, gravür ve çeşitli kaynaklardan bilgi edinilmektedir. Buna göre 119 oda, yirmi bir divanhâne, yirmi iki hamam, on üç cami, on altı büyük kapı, on üç koğuş, dört kiler, beş mutfak, on dört kasırdan oluşan saray 3.000.000 m² alana sahipti. Saraya ait diğer kasır ve bölümler çok geniş bir alana yayılmış olup avluların etrafına ve diğer meydanlara dağılmış vaziyette inşa edilmişti. Sarayda Alay (Kese) Meydanı, Kum (Kumlu, Cihannümâ) Meydanı, Divan Meydanı, Çeşme (Enderun) Meydanı, Vâlide Sultan Taşlığı olarak adlandırılan beş meydan bulunmaktaydı. Batıda Bâb-ı Hümâyun'dan birinci avlu olan Alay Meydanı'na girildiğinde ahşap sundurmali bir bölüm görülürdü. Bâb-ı Hümâyun'un karşısında Arz Odası ve ikinci avlu olan Kum Meydanı'na geçişi sağlayan Bâbüssaâde (Akağalar Kapısı) yer alırdı. Kum Meydanı'nın orta kısmında Cihannümâ Kasrı ve doğusunda Kum Kasrı vardı. Kum Kasrı Meydanı'nın kuzeydoğusunda Kum Meydanı'nın devamı niteliğinde Çeşme Meydanı bulunmaktaydı. Divan Meydanı ise Alay Meydanı'nın kuzeyinde idi. Buraya Alay Meydanı'ndan Divan Kapısı ile, dışarıdan ise Baltacılar Kapısı'ndan girilirdi. Vâlide Sultan Taşlığı diye isimlendirilen meydan bir ve iki katlı binalarla çevrili bir alandan meydana gelmekteydi.

Asırlar boyunca birçok ilâve ile giderek büyüyen yapı 1172 (1758), 1181 (1767) ve 1202 (1787) yıllarında tamir görmüştür. Son olarak Vali Hacı İzzet Paşa zamanında Sultan Abdülaziz'in Avrupa'ya seyahati sebebiyle Edirne'deki sarayda kalma ihtimali üzerine 1867 yılında başlanan tamir 1873'e kadar devam etmiş, 1877 yılında ise sarayın büyük kısmı yok olmuştur. Edirne Sarayı'nın en parlak devri IV. Mehmed zamanına rastlar. Bu dönemde saraya birçok ilâve yaptırılarak saray içinde ve bahçelerde sayısız havuz açılmıştır. Gerek mimari gerekse sahip olduğu alan bakımından Edirne Sarayı'nın en önemli özelliği Osmanlı sarayları arasında en geniş saray olmasıdır. Saraya ait Cihannümâ Kasrı duvar kalıntıları, Kum Kasrı ile tek kubbeli Kum Kasrı Hamamı,

Bâbüssaâde ile dokuz kubbeli saray mutfaklarının bir kısmı ayakta. Bunlardan başka Saray Köprüsü olarak da bilinen Fâtih Köprüsü ile köprü önünde Kanûnî Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Adalet Kasrı ve saray içine girişi sağlayan Kanûnî Köprüsü mevcuttur. Sarayın diğer bölümleri ancak kaynaklardan öğrenilebilmektedir.

Has Oda Köşkü, Eyyâm-ı Âhire, Mâbeyn-i Hümâyun ve Kasrı Pâdişâhî gibi isimlerle anılan Cihannümâ Kasrı, kitâbesinin yer aldığı eski bir fotoğraftan anlaşıldığına göre Fâtih Sultan Mehmed tarafından 856'da (1452) yaptırılmıştır. Kesme taştan inşa edilen yedi katlı yapının en üst katında sekiz köşeli, ortasında bir havuzun yer aldığı Cihannümâ Odası bulunmaktaydı. Kule biçimindeki bu oda piramit çatı ile örtülü olup zemini mermer döşeli idi ve çevresinde sedirler yer almaktaydı. Bu odanın etrafını yaklaşık 3 m. genişliğinde üzeri örtülü bir galeri çevrelemekteydi. Birçok defa tamir gören ve ilâveler yapılan yapıya Sultan Abdülaziz tarafından 1873 yılında birinci kata çıkmak için merdivenlerin konulduğu bilinmektedir. Bu bina taht-ı hümâyun dairesiyle has odalar, yediler odası, sancak-ı şerif mescidi, sancak-ı şerif odası, sancak-ı şerif şeyhi dairesi ve kütüphâne-i hümâyun gibi bölümlerden oluşmaktaydı. Kasrın duvarları çini ve kalem işleriyle süslü olup odalar ve divanhânelerin zemini mermer levhalarla kaplanmıştı. Tahta üzerine deri gerilerek üstüne fırça ile desenler yapılmış olan tavanlar ayrı bir öneme sahipti.

Cihannümâ Kasrı'nın üç yanında Hırka-i Saâdet Odası, Mâbeynciler Dairesi, Hazîne-i Hümâyun, Silâhdar Ağa Dairesi, Kuşhâne Mutfacı ve Harem-i Hümâyun'un II. Mustafa tarafından yaptırılan Aynalı Kasrı vardı. Aynalı Köşk'ün kuzeyinde uzanan geniş saha üç kısma ayrılmış olup burada IV. Mehmed, II. Mustafa ve III. Ahmed daireleri bulunuyordu. Bunların iki tarafında ve aralarında vâlide sultan, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü kadınlarla şehzadeler ve câriye daireleri, gedikli dairesi, hastalar koğuşu, Dârüssaâde ağası ile diğer ağalara ait daireler mevcuttu.

Bâbüssaâde'nin solunda Arz Odası vardı. Burası tek bir oda ve abdesthânedan oluşmakta ve Bâbüssaâde Kapısı ile birleşmekteydi. Yapı, yabancı elçilerin kabul edilip bayram kutlamalarının ve törenlerin gerçekleştirildiği yer olması bakımından çok önemlidir. Mimari bakımdan Topkapı Sarayı Arz Odası ile benzerlik gösteren yapıda Bâbüssaâde yönündeki pence-

relerden birinin mâruzat penceresi olarak düzenlenmiş olması ilgi çekicidir. Odanın kapısı üzerinde III. Ahmed hattı ile yazılı besmele ve sağındaki çeşme üzerinde IV. Mehmed'in tuğrası bulunuyordu. Odanın içi IV. Mehmed dönemine kadar ahşap üzeri kalem işleriyle süslü iken daha sonra çini kaplanmıştı. Cihannümâ Kasrı'nın bir tarafında 856-858 (1452-1454) yıllarında inşa edilen padişah hamamı yer almaktaydı.

Cihannümâ Kasrı'nın sağ tarafında yer alan Kum Kasrı'nın Fâtih Sultan Mehmed döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir. İsmi, içinde bulunduğu avlunun Kum Meydanı diye anılmasına dayanmaktadır. Birçok defa tamir geçiren yapı XVII. yüzyıl mimari üslûp özelliğine sahiptir. Yapı, ön cephesinde Cem cumbası, arkasında bir sofa, arka ve yan tarafında odalardan meydana gelmekteydi. Alt katta sedirlerle çevrili bir divanhâne, ortasında bir havuz yer almaktaydı. Duvarları altı kâgir, üstü ahşap olan binada bahçeye bakan büyük divanhâne yazın kapalı, kışın açık duracak şekilde ve direkler üzerine yapılmıştı. Cem cumbasının sağ tarafında bulunan, tamamen çinilerle kaplı muhteşem kâgir salonun ocağı arkadaki odanın ocağı ile birleşik olup her ikisi salondaki ocağın ateşinden ısınmaktaydı. Her iki ocak çok zengin bir çini dekor ile süslenmişti. Bu kasır, şehzadelerin yetiştirilmesine tahsis edilmiş olduğundan bir nevi şehzadeler mektebi vazifesi görüyordu. Ayrıca bazan padişahların riyasetinde devlet ve ordu erkânının toplantılarının gerçekleştiği bu yapının Cem Sultan'ın doğduğu yer olduğuna inanılmaktadır. Yapıda dikkati çeken en önemli özellik, Cem cumbasının sonradan Edirne ve Anadolu'daki diğer birçok evde tekrar edilerek Türk ev mimarisine öncülük etmiş olmasıdır. Yapının Kum Kas-

rı Hamamı olarak adlandırılan bir de hamamı bulunmaktadır. Yine Fâtih Sultan Mehmed zamanında inşa edildiği düşünülünce bu hamamın çok güzel mermer kurnaları ve rafları ile bazı yerlerinde kalem işi süslemelerin olduğu bilinmektedir. Ayrıca Harem Dairesi'nde Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle Mimar Sinan'a Yatak Hamamı denilen bir hamam yaptırılmıştır. On bir kurnalı olan bu hamamın ortasında bir havuz ve havuzun çevresinde halvetler vardı.

IV. Mehmed Dairesi ve Şehvar denilen büyük havuz IV. Mehmed adına 1058-1099 (1648-1687) yıllarında annesi tarafından yaptırılmıştır. Zeminden yüksek olan havuzun etrafı kesme taştan kalın duvarlarla çevrilmiştir. Sonradan doldurulduğu için buraya Dolmabahçe denmiştir. Ortasına IV. Mehmed kendi adına 33 x 33 m. ölçülerinde fıskıyesi bulunan büyük bir havuz yaptırmıştır. Şehvar ismini alan bu havuz yeni yapılacak kışlalara taş sağlamak amacıyla yıktırılmıştır. Cihannümâ Kasrı'nın karşısında nehir kıyısında sarayın mutfakları (matbah-ı âmire) bulunuyordu ve helvahâne, hassa fırını, güllaphâne, kiler, mumhâne gibi bölümlerden meydana gelmekteydi. Günümüzde kısmen mevcut olan matbah-ı âmirenin batısında mehtherhâne sundurması, hâcegân, dîvân-ı hümayun dairesi, kâtip ağa dairesi, veznedarlar dairesi, baltacılar dairesi ve mücürimler zindanı yer almaktaydı.

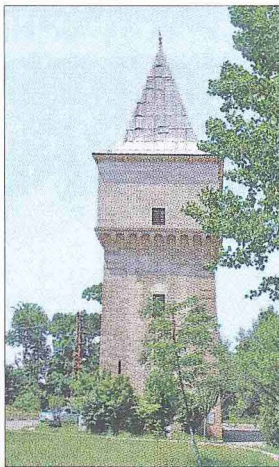
Adalet Kasrı, 968 (1561) yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Üç katlı yapının ilk katında şerbethâne, ikinci katta divanhâne ve en üst katta padişaha ait havuzlu bir kasır odası bulunmaktadır. Yapı, havuzlu kasra su temin etmek için duvarlarından geçen su yolları sebebiyle uzun süre su terazisi zannedilmiştir. 1950'lerde

silâh deposu olarak kullanılan yapı günümüzde boş olup ziyarete kapalıdır. Önünde yer alan iki taş kaideden ilki halkın dilekçelerinin bırakıldığı "seng-i hürmet" (saygı taşı), diğeri ise padişaha karşı geldikleri için boğdurulan devlet adamlarının başlarının sergilendiği "seng-i ibret"tir (ibret taşı). Adalet Kasrı'nın batısında yer alan Bostancıbaşı Kasrı, Sepetçiler Kasrı olarak da bilinir. Eski fotoğraflarından ortasında mermer fıskıyeli bir havuz olup iki kenarında alçak sedirlerin yer aldığı barok özellikte bir sofanın bulunduğu anlaşılan binanın Mimar Sinan tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Kanûnî Köprüsü'nün doğusunda Tunca nehri sahilinde Harem halkına ait Kafesli Kasır (İftar Kasrı) mevcuttur. Kurşun kaplı bir çatı ile örtülü olan kasrın pâyeleri arasında kafes zemininin mermer döşeli olduğu bilinmektedir. Bu durumu ile yapının XVII. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir. Tunca kenarındaki kasırlardan biri de esası XVII. yüzyıl başlarına tarihlenen Demirtaş Kasrı'dır. Ortada büyük bir ahşap kemer üzerine oturan üç pencere geniş bir oda ile yanlarda ve ortada bulunan sofalardan oluşmaktaydı. Yabancı elçiler burada misafir edilirdi.

Kanûnî Köprüsü'nden Tavuk Ormanı ismindeki adaya geçince sağda Terazî Kasrı mevcuttur. Sarayın su ihtiyacını karşılamak üzere yapılan kasrın kenarları 7 m., yüksekliği 18 m. idi. 961 (1554) yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle Hürrem Sultan adına Sinan tarafından inşa edilmiştir. Kulenin üzerinde, ortasında bir havuz bulunan 8 m²'lik oda su terazisi vazifesi görüyordu. Bu yapı Sanayi Mektebi yapılırken dönemin valisi Abdurrahman Paşa tarafından yıktırılmış, taşları mektep inşaatında kullanılmıştır. Aşık Ali Ağa'nın *Sarây-ı Cedîd-i Âmire* adlı risâlesinde yazdığına göre Tavuk Ormanı'nda, değirmenin bulunduğu kıyının karşısında çatısı kurşun kaplı iki oda ile bir sofadan meydana gelen ve önünde taraçası bulunan Değirmen Kasrı yer almaktaydı. Buradaki merdivenlerden inilerek kayıkla gezinti yapılabiliyordu. Etrafı çınar ağaçları ile dolu olan kasrın yan tarafında iki gözlü kâgir bir köprü vardı.

Bunların dışında Hasbahçe'de Bülbül Kasrı, Harem Bahçesi'nde Şikâr Kasrı, Aynalı Köşk, İydiyye Kasrı, saray alanı dışındaki Akpınar Sarayı, Hıdırlık Kasrı, Bayırbahçe Kasrı, Yıldız Kasrı, Üsküdar Kasrı olmak üzere çeşitli kasır ve saraylar bulunmaktaydı. Saray etrafında başta Hasbahçe olmak üzere bahçeler yer alıyordu. Ay-

Edirne Sarây-ı Hümayunu'na ait bir kapının kalıntısı ile Sarây-ı Cedîd Adalet Kasrı

Edirne'de Sarây-ı Cedid çini duvar panolarına bir örnek

rica su terazisinin 300 m. kuzeyinden başlayarak Saraçhane Köprüsü'ne kadar Tunga nehrinin iki sahiline Fâtiḥ Sultan Mehmed tarafından rıhtımlar inşa ettirilmiştir. 2 kilometreden fazla olan, zeminleri mermer döşeli bu rıhtımların taşları daha sonra sökülerek inşaatlarda kullanılmıştır.

Edirne Sarayı 1752-1753 yıllarındaki depremler, yangınlar, su baskınları ve ilgisizliğin yanı sıra 1826 ve 1875'teki Rus işgali yüzünden zaman içinde yok olmaya başlamıştır. Özellikle 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'nda sarayın divanhâne etrafındaki daireleriyle Cihannümâ Kasrı giriş katı silâh ve cephane deposu yapılmıştır. Rus ordularının Edirne'ye yaklaşması üzerine Vali Cemil Paşa ile kumandan Müşir Ahmed Eyüp Paşa arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden cephane ateşe verilerek saray binaları üç günde yok edilmiştir. Birkaç yıl sonra Vali Rauf Paşa'nın izniyle İngiliz konsolosu tarafından saraya ait on yedi sandık çini İngiltere kraliçesine hediye etmek üzere İngiltere'ye gönderilmiştir. Bu çiniler günümüzde Victoria-Albert Müzesi'nde sergilenmektedir.

Saraya ait ilk bilimsel çalışmalar Tahsin Öz başkanlığında 1956'da gerçekleştirilmiştir. 1999 yılından beri sürdürülmekte olan Edirne Yeni Saray kazısında 2005'te matbah-ı âmirede kazı ve Bâbüssaâde'de restorasyon çalışmaları yapılmış, bu çalışmalar sonucu matbah-ı âmirede eski dönemlere ait su kanalları, yapının döşemesi, ocak kalıntıları, Balkan savaşlarından kalma mermi kovanları, top gülleri bulunmuştur. 2006 yılında ise Arz Odası batı tarafı temel kalıntıları açığa çıkarılarak Cihannümâ Kasrı'nın restorasyon projesi hazırlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Hibri, *Enisü'l-müsâmirin: Edirne Tarihi 1360-1650* (trc. Ratip Kazancıgil), Edir-

ne 1996, s. 17-19; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), III/2, s. 591-595; Ahmed Bâdi, *Riḫâz-ı Belde-i Edirne: Edirne Bahçeleri* (trc. Ratip Kazancıgil), İstanbul 2000, I, 36-39; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 43-52; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949, s. 143-177; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fâtiḥ Devri Mi'mârîsi*, İstanbul 1953, s. 369-374; A. Süheyl Ünver, *Edirne'de Fâtiḥ'in Cihannümâ Kasrı*, İstanbul 1953; a.mlf., "Edirne Sarayı'nda Kum Kasrı", *Arkitekt*, sy. 11-12, İstanbul 1939; s. 253-257; Tahsin Öz, "Edirne Yeni Sarayı'nda Kazı ve Araştırmalar", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 217-222; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969-74, I, 3-59; II, 2-14, 18-23, 26-66, 95-99, 111-123; Dr. Rifat Osman'a Göre *Edirne Evleri ve Konakları* (haz. A. Süheyl Ünver), İstanbul 1976, s. 7-9; Rifat Osman, *Edirne Sarayı* (nşr. A. Süheyl Ünver), Ankara 1989; Ratip Kazancıgil, *Edirne Sarayı ve Yerleşim Planı*, Edirne 1994; Önder Demir, *Belgelerle Saray-ı Cedid-i Amire-i Edirne* (yüksek lisans tezi, 1999), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; *I. Edirne Sarayı Sempozyumu Bildirileri*, 25-27 Kasım 1995, Edirne 1999; Azade Akar, "Edirne Sarayı Çinilerine Dair Bir Araştırma", a.e., s. 26-27; Candan Nemlioğlu, "Saray-ı Cedid Yapılarında Orjinal Kalemşileri", a.e., s. 28-34; Mehtap Ülkücü, "Edirne Sarayı Kalemşileri", a.e., s. 35-38; Said Öztürk, "Sultan I. Ahmed Döneminde Edirne Sarayı Tamiri", a.e., s. 269-275; Ülkü Varlık, "Edirne Sarayında Yer Alan Adalet Kasrı'nın (Kasrı Adl) Osmanlı Kamu Yönetimindeki Yeri ve Önemi", *I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 23-25 Ekim 2003, Edirne, ts., s. 15-25; Haluk Şehsuvaroğlu, "Edirne'de Fâtiḥ'in Sarayı", *TOK Belleteni*, sy. 90 (1949), s. 12-13; Mithat Sertoğlu, "Bursa, Edirne Sarayları ve Eski Saray", *Resimli Tarih Mecmuası*, V, İstanbul 1954, s. 3465-3466; Rauf Tuncay, "Edirne Sanat Eserlerindeki Süslemeler", *TKA*, I/2 (1964), s. 227; Necdet Sakaoğlu, "Edirne Sarayı ve Tâmir Keşifnâmesi", *TT*, XIII/78 (1990), s. 26-29.

N. ÇİÇEK AKÇIL

SARÂ-YI CEDÎD-İ ÂMİRE

(bk. TOPKAPI SARAYI).

SARAYBOSNA

Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin başşehri.

Slav dillerinde, Boşnakça'da ve Batı literatüründe Sarajevo, Osmanlı Türkçesi'nde Saray, Saray ovası, Saray kasabası, Saray-Bosna veya Bosna Sarayı (Bosnasaray) adlarıyla geçer. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra kurulan Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin ve Bosna-Hersek Federasyonu'nun (Boşnak ve Hırvat Federasyonu), ayrıca Saraybosna Kantonu'nun merkezi olan Saraybosna, Bosna-Hersek bölgesinin tam ortasında bulunan Bjelašnica, Ig-

man ve Trebević dağları arasındaki Saraybosna ovasında Bosna nehrinin Miljacka ırmağı ile birleştiği kesimde yer alır. Trebević (1629 m.), Ozren (1452 m.), Hrasnica (1550 m.), Crni Vrh (1502 m.), Bukovik (1532 m.) ve Crepoljsko (1526 m.) gibi tepelerle çevrili olup denizden yüksekliği 537-700 m. arasındadır.

Bugünkü Saraybosna'nın bulunduğu mevkide Osmanlı öncesinde Bendbaşı bölgesindeki Brodec köyü ve onun çok yakınında Vrhbosna adında küçük bir yerleşim yeri mevcuttu. Bu kesimde Roma İmparatorluğu dönemine kadar inen bir küçük iskân biriminin var olduğu ve bir kısım Slavlar'ın daha sonra burada yerleştiği yapılan arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır. Ancak Saraybosna tamamıyla Osmanlılar devrinde kurulan bir şehirdir. Saraybosna bölgesine yönelik Osmanlı aynaları 818'den (1415) itibaren sıklıkla ve Osmanlı nüfuzu Bosna'daki yerli hânedanlar arasındaki çekişmelerde etkili rol oynamaya başladı. Osmanlı hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalan Kral II. Tvrtko'nun (1420-1443) tahta çıkışından sonra Bosna kralları, birçok şehri ele geçiren ve askerî garnizonlar yerleştiren Osmanlılar tarafından haraca bağlandı (1428-1429). Osmanlılar ilk olarak 1428-1435 yılları arasında bugünkü şehrin yakınındaki Hodiçjed kasabasını ele geçirdiler. Hodiçjed vilâyeti Saray ovası ile beraber 852'de (1448) tamamen Osmanlı idaresi altına girdi. Bölgede Vrhbosna adlı varoşla birlikte Hodiçjed kasabası ve civarı güçlü bir uç sahası durumuna geldi. Burası voyvoda unvanı taşıyan İshak Bey oğlu Üsküp beyi İsa Bey tarafından idare ediliyordu. Civarda Osmanlı vasalı Bosna beyleri bulunduğundan bu bölge çift taraflı kontrol altına alınmış durumdaydı. Söz konusu idarî kesimi gösteren 859 (1455) tarihli *Tahrir Defteri*'nde Saray ovası bir bölge adı olarak zikredilmiş, ancak bu isimde bir yerleşme yerinden söz edilmemiştir. 1462 yılından önce burada Bosna sancağı beyi İshak Bey veya oğlu İsa Bey tarafından ilk müslüman yerleşimi kuruldu. Bu mahalle 922 (1516) yılına kadar Hatip mahallesi, daha sonra Eski Mahalle ve ardından Hünkâr Mahallesi şeklinde anıldı. Gazi İshak Bey burada bir saray ve Fâtiḥ Sultan Mehmed adına Hünkâr Camii ile (862/1458) yanında bir hamam yaptırdı. Bunların 866 Cemâziyelevvelinde (Şubat 1462) düzenlenen vakfiyesinden ayrıca zâviye, mevlevihâne, imaret, caminin karşısındaki Miljacka ırmağı üzerinde bir köprü, ırmağın karşı tarafında Kolobara Hanı, bedesten, kervansaray ve birkaç dük-